

Risk Toplumu, Güvensizlik ve Bireyselleşme Bağlamında Ebeveynliğin Dönüşümü: ‘Paranoyak’ Ebeveynlik’^{1 2}

Kayhan DELİBAŞ³ - Şeyda KANKURDAN⁴

Başyuru Tarihi: 01.12.2021

Kabul Tarihi: 21.04.2022

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Anne babalığın ve bununla bağlantılı olarak çocuk yetiştirmenin köklü bir değişimden geçmekte olduğunu, hatta bunun derin bir toplumsal krizin yansımaları olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu krizin çok çeşitli yansımaları olarak; hemen her gün medyada çocukların sağlığını, güvenliğini, akran zorbalığını, teknoloji bağımlılığını, sokaktaki riskleri konu edinen risk ve kaygı haberleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde ebeveynliğin ve çocuk gelişiminin her boyutunun saplantılı bir titizlikle yürütülmesi gerektiğine dair ortak bir kamı yaygınlaşmış bulunuyor. Öyle ki ebeveynlerden, (çocuklarına nasıl bir oyuncak alması gerektiğinden, tuvalet eğitimine, ya da disiplin yöntemlerine kadar) ihtimal dahilindeki her faaliyetin risklerini değerlendirerek önlem alması beklenmektedir. Bu çalışmada çocuk yetiştirmenin neden bu kadar karmaşık ve hatta tartışmalı bir konu haline geldiği sorusuna yanıt aranmıştır. Bu bağlamda, makalenin amacı, genel olarak ebeveynliğin dönüşümüne ve özelde paranoyak ebeveynliğin yükselişine yol açan sosyo-kültürel koşulları inceleyerek ortaya koymaktır. Bulgular ebeveynlik kültürü ve pratiklerinin daha geniş bir sosyokültürel sürecin parçası olarak bireyleri de kaçınılmaz olarak dönüştürdüğünü göstermektedir. Araştırmada nicel veri toplama tekniği uygulanmış olup, kotalı örnekleme tekniği uygulanarak seçilmiş olan 18 yaş ve üzeri, evli, çocuk sahibi olan Aydın ilinde ikamet eden 341 ebeveynle görüşülmüştür. Çalışmamızın verileri 2019 yılında yapılan saha çalışmasından toplanmış olduğundan etik kurul izin belgesi bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Bireyselleşme, Ebeveyn Pratikleri, ‘Paranoyak Ebeveynlik’, Risk Toplumu

Atıf: Delibaş, K. ve Kankurdan, Ş. (2022). Risk toplumu, güvensizlik ve bireyselleşme bağlamında ebeveynliğin dönüşümü: ‘Paranoyak’ ebeveynlik’. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 517-544.

¹ Bu çalışma 2019 yılına ait tez verilerinden türetildiği için etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Çalışmamızın verileri 2019 yılında yapılan saha çalışmasından toplanmış olduğundan etik kurul izin belgesi bulunmamaktadır. (Bu makale kullanılan veriler “Ebeveynliğin Dönüşümü ve ‘Paranoyak Ebeveynliğin’ Sosyo-Kültürel Temelleri” adlı yüksek lisans tezinin verileri setinin bir kısmından yararlanılarak hazırlanmıştır.)

³ Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, kdelibas@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5698-2846

⁴ Serbest Araştırmacı, kankurdanseyma@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1382-8232

Transformation of Parenthood in The Context of Risk Society, Distrust and Individualization: 'Paranoid'parenting'

Kayhan DELİBAŞ⁵ - Şeyda KANKURDAN⁶

Submitted by: 01.12.2021

Accepted by: 21.04.2022

Article Type: Research Article

Abstract

It would not be wrong to say that parenting and, in connection with this, raising children are going through a radical transformation, and that this is even the reflection of a deeper social crisis. This crisis has many repercussions; some of them appear in the media almost every day as risk and anxiety news about children's health, safety, peer bullying, technology addiction, risks on the street. Today, there is a common belief that every aspect of parenting and child development should be carried out with obsessive meticulousness. So much so that parents (from what kind of toy to buy their children to toilet training or discipline methods) are expected to take precautions by evaluating the risks of every possible activity. In this study, an answer has been sought to the question of why raising children has become such a complex and even controversial issue. In this context, the aim of the article is to examine the socio-cultural conditions that led to the transformation of parenting in general and the rise of paranoid parenting. The findings show that parenting culture and practices inevitably transform individuals as part of a broader sociocultural process. Quantitative data were collected in the study, and 341 parents aged 18 and over, married and having children, residing in Aydın, who were selected by applying the quota sampling technique, were interviewed. Since the data of our study was collected from the field study conducted in 2019, there is no ethics committee permission document.

Keywords: Family, Individualization, Parenting Practices, Paranoid Parenting, Risk Society

⁵ Aydın Adnan Menderes University Faculty of Arts and Sciences Department of Sociology, kdelibas@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5698-2846

⁶ Freelance Researcher, kankurdanseya@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1382-8232

Giriş

Son yirmi yılda, gazetecilikten; sosyal hizmete, psikoloji, sosyal psikolojiden siyasete ve sosyolojiye kadar pek çok alanda ebeveynlik hususunda giderek büyüyen bir ilgiye tanık olmaktayız (Van den Berge, 2013). İlginç olansa, bu ilginin çoğu, çocuklar ve risk konularının sosyal bilimlerde artışıyla el ele yürüyor oluşudur diyebiliriz (Panter-Brick ve Smith 2000; Mainland, M ve Diğ. 2017; Scott, Jackson ve Backet-Milburn 1998; Pain, 2006).

Sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinin çocukluk ve ebeveynliğe odaklanması, açıkca aile, çocuklar, toplumsal cinsiyet ilişkileri, değişen sosyo-ekonomik yapılar vb. ile ilgili yaygın sosyal değişimlerin bir sonucudur. Ama aynı zamanda bu ilginin diğer bir kaynağı da Batı Avrupa ve Türkiye’de de olduğu gibi tüm toplumlarda artan endişe, korku ve toplumsal belirsizliklerdir.

Ebeveynlik kültüründe köklü değişiklikler olduğu açıkça göze çarpmaktadır. Buna göre ebeveynlik rolleri, rol beklentileri, sorumluluklar, sorunlar ve bildiğimiz şekliyle ebeveynlik kültürü büyük ölçüde değişim geçirmektedir. Pek çok açıdan bu gelişme sadece Türkiye’ye özgü değil ama görünen o ki bu olgu Türkiye’de çok kısa sürede çok yaygın ve etkili hale geldi. Dolayısıyla, bu fenomen detaylı ve açıkça sosyolojik bir incelemeyi gerekli kılmaktadır. Bir zamanlar basit bir şekilde çocuk sahibi olmak ve çocuk yetiştirmek, yüzlerce yıldır var olan, yaygın olarak kabul edilen toplumsal normlara, alışkanlıklara ve toplumsal kabul görmüş uygulamalara göre iken, bugün ise bambaşka bir sorumluluğa dönüşerek, uzmanlık gerektiren özenli, özveri ve kesintisiz enerji ve çaba gerektiren bir maraton halini almıştır.

Anne-babalığa, çocuk yetiştirme sürecine ilişkin, artmış kaygı ve korkularının geniş çaplı diğer huzursuzlukların da habercisi olduğunu unutmamalıyız. Korkuların hâkim olmaya başladığı bir kültürel yapının her türlü sosyal ilişkiyi, kurumu ve yapıyı etkisi altına aldığı gözlemlenmektedir.

Bugün geldiğimiz noktada, çocuk sahibi olmak önceden tasarlanarak eyleme geçilmeyi gerektiren, hamilelik öncesinden başlayarak mutlak uzman doktorun gözetiminde karar verilen bir girişime dönüşmüş durumda. Çocuğa yönelik bu hummalı ve çetrefilli hazırlık aşaması; hamilelik sürecini çok yakından izlenen, nerdeyse 7/24 rapor edilen, özel olarak düzenlenmiş diyet, fiziki aktiviteler, takviye ve tedbir gıdaları, çeşitli destekleyici formüle ürünler, her ay rutin uzman kontrol gerektiren, doğuma hazırlık seansları ve anne baba okullarıyla süren ve bir araştırma projesi titizliğinde yürütülen bir projeye dönüşmüş durumdadır. Frank Furedi (2008; 2013) ‘*Paranoyak Ebeveynlik*’ kavramsallaştırmasıyla bu değişimi tanımlamıştır. Ebeveynliğin değişen örüntüsü ve biçimleriyle ilgili olarak, yukarıda özetlemeye çalıştığımız gibi, aslında Ulrich Beck tarafından geliştirilen sosyolojik teorik çerçeve ile açıklanabilir sosyolojik birtakım gelişmelere işaret etmektedir. Beck 1990’larda tanık olduğu toplumsal değişimi risk toplumu olarak tanımlamıştı. Buna göre geçmişin artık mevcut sorunlarımızı yönlendirmek için güvenli bir deneyim kaynağı olmaktan çıkmıştı (1992). Geçmiş deneyimler bugünün veya yarının sorunları için artık bir seçenek değilse, bu bizi bir şeyleri yapmanın yeni yollarını şiddetli ve sürekli bir şekilde aramaya sevk etmektedir ki anne-babalığın dönüşümünü zorunlu kılan değişimlerin de böylesi bir arka planda ortaya çıktığını varsayabiliriz.

Ebeveynliğin dönüşümünün izlerinin sürüldüğü bu çalışmada söz konusu dönüşümün daha geniş çaplı toplumsal değişimin parçası olduğu ve 1990’lı yılların başlarından itibaren ABD’de ortaya çıktığını gözlemliyoruz. 1980’lere gelindiğinde yeni kuşakların kendi anne babalarının çocuk yetiştirme stillerini sorgulamaya başlamışlardı; bu yeni kültürel ortamda anne babalığın doğal olarak bilinip yapılan edimden öte tam zamanlı bir mesleğe dönüşmesi gerçekleşmiştir. Anne babalığın köklü değişimini inceleyen Frank Furedi

ise bu dönüşümü ‘paranoyak ebeveynliğe’ olarak kavramsallaştırmıştır. Son on yıldırda çocuk yetiştirme hususundaki gerek toplumsal gerekse de bireysel aşırı evhamlılık halinin ülkemizde yaygın bir görünürlük kazandığı gözlemleniyor. Bu yeni anne babalık stili, çocukların nasıl yetiştirileceği, nasıl bakılacağından tutunda çocuğun ruhsal, zihinsel ve bedensel gelişiminin inceliklerine her aşamayı anne babaların temel sorumluluğu olarak tanımlamaktadır. Bu durumun ebeveynliği yeni baştan öğrenilmesi gereken bir mesleğe dönüştürmesi beklenebileceği gibi, aynı zamanda ebeveynlerde anksiyete, kaygı, güvenlik endişesi ve paranoyaklığın gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu çerçevede anne-babalığın aşırı talepkâr, tam zamanlı profesyonelliğe dönüşmesi beklenmektedir ki bu anne babalar tarafından asla karşılanamamaktadır. Karışlanamayan beklentiler kaygı, stres ve güvensizlik algısı, bireylerde paranoyaya kadar etki yaratabilmektedir. Tüm bu korku, kaygı ve güvensizlik ikliminin temellendiği sosyal dinamiklerin neler olduğunun araştırılarak ortaya konulması elzem görülmektedir.

Çalışmanın temel amacı tarihsel ve kültürel boyutları son derece güçlü olan anne-babalık rol beklentilerinin neden bu büyük ölçekte değişime maruz kaldığını ortaya çıkarmaktır. Ayrıca, genelde dönüşen ebeveynlik ve özelde bunun doğrudan bir yansıması olarak yaygın bir görünürlük kazanan paranoyak ebeveynliğin gelişimine zemin hazırlayan sosyokültürel koşulların saptanarak ebeveynlerin, çocuk yetiştirmede yaygın tutumlarına, gündelik yaşam pratiklerine ve çocuk-ebeveyn ilişkisine yansımaları incelenmesidir. Araştırmamızda nicel araştırma yöntemi kullanılmış olup kotalı örnekleme tekniğine uygun olarak 18 yaş ve üzeri, evli, çocuk sahibi olan Aydın ili Efeler ilçesinde ikamet eden 341 anne-babayla görüşülmüştür.

Değişimin Kökleri, Ebeveynliğin Kurumsallaşması

Bu çalışmada üzerinde durduğumuz ve “paranoyak ebeveynlik” olarak tanımlanan ebeveynlik kültürünün ortaya çıkmasında önemli sayılan dönüm noktasının, 1970’lerde ABD’de çocuk yetiştirme üzerinde kurucu sayılabilecek çalışmaları olan yazarlardan Dr. Fitzhugh Dodson’un çok etkili olmuş olan kitabı *Nasıl Ebeveyn Olunur*’da anne baba kelimesinin fiil haline, yani *ebeveynliğe* dönüşmesi olarak tanımlanan dönüşümün her şeyin başlangıcı olduğu söylenebilir (McDermott, 2020, s. 3). Kısacası, anne babalıktan ebeveynliğe geçiş sürecinin kültürel arka planında, 1970’lerde çocuk yetiştirme üzerine, Amerika’da ortaya çıkan güvensizlik olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Daha genel bir ifadeyle, her şeyin sınırlarının sorgulandığı ve çocuk yetiştirmenin de bunun bir istisnası olmadığı bir dönemdi. 1970’lerde, diğer birçok konunun yanı sıra, yeni kuşaklar özellikle çocuk yetiştirme konusunda ebeveynlerinden daha iyi bir iş yapmanın bir zorunluluk olduğunu düşündükleri söylenebilir. Daha da önemlisi, bu yeni kuşaklar çocuk yetiştirmenin nasıl olması gerektiğini sorgulamaya başlamıştır. Ayrıca, bu yeni dönemde sadece yeni kuşaklar değil, ebeveynler de kendi çocukluklarını yeniden değerlendirmeye başlamışlardır. Bu yeni kuşaklar kendi ebeveynlerinin sözde ‘hatalarından’ kaçınma hususunda takıntı derecesinde kaygılıydılar (McDermott, N, 2020, s. 12-13).

Anne-Babalığın ebeveynliğe evrilmesi özü itibarıyla köklü bir dönüşüme işaret etmektedir. 1970’ler de ortaya çıkarak 80’lerde yaygınlaşan anne babalığın reflexive bir sorgulamadan geçişi, birtakım ön kabullere de dayanmaktaydı.

Lee ve diğ.’lerinin altını çizdiği gibi: Annelerin, çocuk yetiştirme işinde doğrudan kararlar almayı düşündüklerinde onlara sıklıkla yanılacakları hatırlatılarak, yaptıklarının düşündüklerinden çok daha karmaşık ve çok daha önemli olduğunu anlamaları gerektiği fikriyle karşılaşmışlardır. Ayrıca ebeveynlere, ‘ebeveynliğin’ dünyadaki hem en zor hem de en önemli iş olduğu söylenmiştir (2014).

Şüphesiz böyle bir baskı altında anne ve babalar üstlendikleri işe uygun olduklarından emin olmak zorundaydılar. Aynı zamanda bu dönem tarihsel olarak büyük beklentilerin ve kültürel devrimlerin de zamanıydı. Toplumsal hayatın her yönünü sorgulamanın zamanı gelmişti: geleneksel roller ve statüler, geleneksel güç ilişkileri, ataerkil aile, siyaset, erkek rolleri, geleneksel formal kültür vs. hepsi eleştirel bir incelemeden geçiyordu. Birçok yönden, özellikle Batı dünyasında, 60'ların sonu ve 70'lerin başı, genellikle derin bir sosyal değişim dönemi olarak görülüyordu. Bu on yıl boyunca en çok tartışılan konulardan biri de aile ve çocuklar üzerinde odaklanmıştır.

1980'lere gelindiğinde, çocuk yetiştirmenin yeni paradigması, ebeveynlik eğitimi biçiminde kurumsallaşmıştır. Ailenin ve çocuk yetiştirmenin yeniden düzenlenmesi, aslında ebeveynin iş başında öğrenme kapasitesine olan güven kaybını, ebeveynliğin sadece ebeveynlere bırakılamayacak kadar karmaşık ve çok zor olduğu inancına yansıtıyordu. Bunu ABD'de ebeveynlik sınıfları, kursları ve hepsinde öte, kitapçıları dolduran 'çocukların nasıl yetiştirileceği' ile ilgili kitaplar izledi (McDermott, 2020, s. 3).

Bu anlamda ebeveynlik, profesyonellik gerektiren oldukça yorucu bir iş haline gelmiş bulunuyor (Hodgkinson, 2010). Furedi'nin (2008) kavramsallaştırmasıyla *paranoyak ebeveynlik* bireylerin düşünme biçimi, tutum ve davranışlarına yansımış bulunuyor.

RiskToplumu, Güvensizlik ve Bireyselleşme

1990'ların başından itibaren yaşadığımız dönem 'Risk Toplumu' ve Reflexive Modernite Çağı' olarak tanımlanmaktadır. Ortaya çıkan kompleks yapısal ve kültürel dönüşümler arasında toplumsal yaşamın her alanında belirsizliklerin artması, korku kültürünün yaygınlaşması, bireyselleşme, güven erozyonu, otoriteye duyulan güvende azalma ve kültürel otoritenin parçalanması gibi olgulardaki artış, göze çarpmaktadır (Delibaş, 2017).

Ulrich Beck'e göre bir risk toplumunda, hatta aslında dünya risk toplumunda yaşıyoruz (1992; 1999). Kontrolsüz modernleşmenin bir sonucu olarak, modern endüstriyel üretim sürecinde mal ve hizmetler üretilerek 'kıtlık sorunu' aşılmış ancak madalyonun diğer bir yüzü olarak çevresel riskler, ekolojik, kimyasal, biyolojik vb. riskler de üretilmiştir. Giddens'a göre, modern toplum "risk yoğunluğu olarak bugün içinde yaşadığımız koşulların 'tehditkâr görünümü'ndeki temel unsurdur. Risklerin yoğunlaşarak küreselleşmesi, gezegende herkesi etkileyebilmesi, kurumsallaşmış risk ortamının artması vb gibi koşullar modern toplumda merkezi bir hal almıştır (Giddens, 2014, s. 123-125). Risk merkezi bir konuma oturduğu geçmişin bugün üzerindeki yol göstericiliğini de ortadan kaldırmıştır. Bu gelişmeler sonucunda daha eleştirel bir toplum modelinin de ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Öte yandan, Mary Douglas, kültürel bir perspektiften risk hakkında önemli fikirler ortaya koyarak, yeni teknolojilerin ortaya çıkması ve küreselleşmenin bir sonucu olarak, ekonomide ve çevrede yaşanan değişimin mevcut normları, değerleri ve gelenekleri sorgulamaya başladığını savunur (1994). Douglas ayrıca aile ilişkilerinde de yaygınlık kazanan, artan güvensizlik ve belirsizliği vurgulamıştır. Benzeri iddiaların sıklıkla Bauman, (2017) ve Giddens (1992; 2014) gibi yazarlar tarafından dile getirdiğini biliyoruz.

Risk toplumu 'refleksif modernite'yi ortaya çıkarır. Ama bu sefer dönüştürülen ilke ve kurumlar modern toplumun ilkeleridir...' (Beck, Giddens ve Lash, 1994). Beck ve diğerleri'nin "Reflexive modernleşme" ile kastettikleri, 'ilk modernite çağından radikal bir kopuştu: sosyal kurumlar (aile gibi), yapılar, fikirler, sosyal ağlar ve insan ilişkileri önemli ölçüde değişmeye başlamıştır' (2003, s. 1-2). Bu geleneksellikten arındırma, bireyselleşmenin toplumsal dalgalanmasında gerçekleşir.

O'na göre, Özellikle aileler, mesleki gereklilikler, eğitim kısıtlamaları, ebeveyn görevleri ve ev işlerinin monotonluğu arasında farklılaşan çoklu hırsların sürekli bir hokkabazlığına sahne oluyor (Beck, 1992, s. 89). Kuşkusuz artan bireyselleşmeyle birlikte aile hayatındaki değişimler; kişisel algılanan belirsizlikler, herkesi çoklu ve değişken öznellikler üstlenmeye zorlayan ve krizlerin toplumsal problemler olarak değil, bireysel problemler olarak görüldüğü bir noktaya taşımıştır (Lupton, 2003, s. 3). Yaşam durumlarının ve süreçlerinin bireyselleştirilmesi bu nedenle biyografilerin self-reflexive (öz-reflexive) hale gelmesi anlamına gelir: Eğitim, meslek, iş, ikamet yeri, eş, çocuk sayısı vb. ile ilgili kararlar, ima edilen tüm ikincil kararlar ile artık mevcut değerler, yeniden kararlaştırılmadıkları (Beck, 1992, s. 135; Lupton, 2003, s. 3).

Bu gelişmeler sonucunda teknolojik, ekolojik, bilimsel belirsizlikler ve toplumsal belirsizliklerin yanı sıra bireysel yaşam seyrinde de belirsizlikler artmıştır. Peki bu süreç aile düzenlemelerini ve özellikle çocuk yetiştirmeyi nasıl dönüştürüyor? Ebeveynlik kritik bir şekilde değişiyor. Geleneksel bağları, uygulamaları ve her şeyden önce statü ve değer sistemlerini kaybeden birey bütün korumaları, bilgi ve karar verici değer sistemlerini takip edeceği anlatılardan mahrum bırakılmıştır. Bu nedenle, bu yeni dönemde birey, ebeveyn, eş, anne veya baba olarak, eğitim, meslek, iş, ikamet yeri, çocuk sayısı ve benzeri konularda tüm ikincil kararları da hesaba katarak doğru kararlar -hataya yer bırakmaksızın- vermek zorundadır.

Ebeveynlik Tipolojileri

Ebeveynlik tipolojileri kavramı ilk kez Diane Baumrind tarafından, ebeveynlerin çocuklarını disipline etmek için kullanılan geniş çaplı uygulama ve davranış örüntüleri olarak tanımlanmıştır (1966). Kavram ebeveynlerin, çocuklarını kontrol etme ve sosyalleştirme süreçlerinde ortaya çıkan farklılıkları tanımlamak için ortaya konulmuştur. Baumrind'in (1966; 1967; 1971) tipolojisi (*configurations*) başlangıçta üç farklı ebeveynlik stili tanımlamıştır: izin verici, otoriter ve yönlendirici (*authoritative*) ebeveyn. Ancak 1991'deki bir çalışmayla farklı toplumlar, coğrafyalar ve kültürlerde de karşılaştırmalı olarak araştırmalarda dördüncü bir ebeveynlik örüntüsü/tipolojisi (demokratik) de eklenmiştir (Baumrind, 2005). Daha sonra kimi araştırmacılar klasik üçlü tipolojiye dördüncü unsurunu yani ihmalkâr ebeveynliği de dahil etmişlerdir. Duyarlılık ve talepkarlığın ortogonal (dikey) boyutlarına dayanarak, Maccoby ve Martin daha sonra ebeveynlik kategorilerini bu dört stili karakterize edecek şekilde yeniden düzenlemişlerdir: Otoriter, yönlendirici, hoşgörülü ve ihmalkâr (Estlein, R 2016, s. 2). Bu ebeveynlik tipolojilerinin genel özellikleri kısaca şu şekilde tanımlanabilir:

İzin verici ebeveynler: Kendilerini otorite figürleri veya rol modelleri olarak sunmazlar. Çocuğun davranışını tamamen kabul ettiğini bildirirler, cezalandırmazlar ve genellikle çocuğun arzularına ve yalvarışlarına boyun eğerler, oldukça hoşgörülüdürler (Baumrind, 1966, 2005).

Otoriter ebeveynler: Aile hiyerarşisine inanırlar ve kendilerini çocuklarından daha yüksek bir aile statüsüne sahip olarak görürler. Çocuklar yönelik açık kurallar koyarak bunlara uyulmasını beklerler (Baumrind, 1966). Çocuklarının davranışlarını kontrol etmek için cezalandırıcı davranma eğilimindedirler ve anlaşmazlık ifadelerine tolerans göstermezler.

Yönlendirici ya da demokratik ebeveynler: Çocuğun etkileşime aktif olarak katıldığı iki yönlü bir iletişim süreci kullanarak, çocukların bireyselliğini teşvik eder. Çocuğa kendi davranışlarının ve kararlarının ardındaki mantığı açıklamasına izin verirken, aynı zamanda yetkili ebeveynlerin yapılandırılmış disiplini korumasına ve yararlı müzakereler göstermesine olanak tanır (Baumrind, 1967, 1971, 2005). Bu ebeveynlerin diğeri bir özelliği demokratik tavrıdır.

İhmalkâr ebeveynler: Hem çocuktan talepte bulunma hem de onun talepleri karşısında oldukça düşük bir profil çizerler. Bunlar oldukça ilgisizdirler ve genellikle çocuğa karşı sorumluluklarını yalnızca yiyecek ve giyecek gibi çocuğun temel ihtiyaçlarını sağlamak olarak görürler (Estlein, 2016, s. 2). Bu nedenle, ebeveyn olarak sahip olabilecekleri duygusal ve sosyal rolleri genellikle görmezden gelirler.

Ebeveynlik tutum ve tavırlarında ya da kısaca tipolojilerinde birtakım yeni eklemelerin, gelişmelerin 1990'larla birlikte ortaya çıktığına tanık olmaktadır. Bu dönemin yaşanan geniş çaplı toplumsal dönüşümlerin; ailenin yapısında, anne babalık rol ve beklentilerinde de birtakım yeni gelişmelere yol açtığını söylemek mümkündür. Bazı yazarlar ortaya çıkan bu yeni ebeveynlik türünü 'koruyucu ebeveynlik' olarak tanımlamışlardır (Cline ve Fay, 1990; Brussoni ve Olsen, 2012). 'Koruyucu ebeveynlik' ya da kimi yazarlar tarafından 'aşırı koruyuculuk' olarak da tanımlanmıştır. Kavramı geliştiren Levy (1966), annenin aşırı korumasının dört özelliğini ortaya koymuştur: aşırı fiziksel ve sosyal temas, çocuk bakımının uzatılması; bağımsız davranışın ve kendine güvenin önlenmesi ve anne kontrolünün eksikliği veya fazlalığı. 1990'lara geldiğimizde ise bu tanım yeniden ele alınır ve gündelik dildeki kullanımından '*helikopter*' ebeveynlik (Cline ve Fay, 1990) ya da 'hiper-aşırı' ebeveynlik (Honoré, 2008) olarak medyada ve akademik tartışmalarda çok sıklıkla tartışılmaya başlanmıştır.

'Paranoyak' Ebeveynlik

Ebeveynlik kültüründe yaşanan bu köklü değişimler birçok yönüyle sadece bizim ülkemizle sınırlı değil. Ancak ülkemizde bu fenomenin çok kısa zamanda bu denli yaygınlık kazanarak etkili olması, bu alanda sosyolojik bir çalışma ihtiyacını da ortaya çıkarıyor. Zira çocuk sahibi olmak ve çocuğu yaygın kabul gören sosyal normlara, değerler, pratikler ve beklentilere göre bakılıp büyütülmesinin birçok yönüyle geçmişte kaldığı söylenebilir. Eskiden beri var olan yapıların, alışkanlıkların, pratiklerin kısa bir zamanda bambaşka bir form kazanması; yani anne baba olmaktan ebeveynliğe dönüşerek bir uzmanlığa, adanmışlığa, kesintisiz enerji ve performans gerektiren bir maraton haline dönüşmüşlüğü bir döneme şahitlik edilmektedir.

Furedi'ye göre, paranoyak ebeveynliğin en önemli çıkış noktası geleneksel ebeveynlerin tersine bugünün ebeveynliğinin 'yeniden icat edilmesi' gereken bir role dönüşmüş olmasıdır. Bu durum ebeveynlerin anne-babalık beceri ve tutumlarını sil baştan öğrenmesini gerektirirken, ebeveynliğin de yeniden tanımlanması anlamına gelir (2013, s. 115). Yeni dönemin anne-babaları sürekli olarak çocukları için en iyi olanın ne olduğu sorusuyla meşgul olduklarından çeşitli uzmanlıklara da aşırı derecede ihtiyaç duyarlar. Ancak bu süreç, oldukça problemlidir. Zira çocuk bakımı ve yetiştirilmesi başta olmak üzere, çocukların eğitimi, sağlığı, beslenmesi ve hatta ne tür müziğin 'en iyi' ya da 'en doğru' olduğuna dair de çok sayıda çatışan farklı tavsiye, çeşitli mecralarda tartışma konusu olmaktadır (2013, s. 243).

Bu ebeveynlik tipolojisinde, çocuklara karşı sorumluluk da belirsiz bir süreye uzatılmış; çocukların mutluluğu hayatlar sürüp sürmeme, başarılı olup olmama da dahil olmak üzere ebeveynlere birçok yeni roller ve görevler yüklenmiştir (Furedi, 2013, s. 49). Artmış görev ve beklentilerin onlarda yetersizlik duygularını tetikleyebileceği gibi, ebeveynlerin özgüvenlerini zayıflatarak paranoyaya sürükleyebilmesi beklenebilir.

Furedi, herhangi bir toplumda çocuk yetiştirmenin o toplumda egemen ahlaki ve kültürel değerler ve normlar tarafından şekillendirildiğinin ve uzmanların aksine ebeveynliğin bilimsel bir çabaya dönüştürülemediğini belirtmektedir (2013, s. 44). Ona göre sürekli olarak eksik kalmak, yeterli olamamak ve yanlış tercih yapmak korkusu paranoyak ebeveynliği doğuran faktörlerin başında gelir. Öyle ki, yanlış tercihleri yapmak ya da ‘varsayılan doğru’ tercihleri yapmamış olma ihtimali çocuğun ömür boyu sürecek mutsuzluğuna sebep olacağı inancı ebeveynliği sıkıntılı bir işe dönüştürmektedir (2013, s. 44).

Uzmanlığın yükselişi ve çocuk yetiştirme ve büyütmeye uzmanlığın giderek olmazsa olmaz pozisyonuna yükselmesi de diğer bir önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira, otoriteleri sürekli olarak uzmanlar tarafından sorgulanan ebeveynlerin zaman zaman karşılaştıkları problemler dolayısıyla suçlanıp kınanmaları ve hatta onların beceriksiz, amatör ebeveynlere hadlerini bildirmeyi dahi kapsamaktadır ki bu durum da “paranoid anne-babalığın” güçlenmesine katkıda bulunmaktadır (Furedi, 2013, s. 255-256). Bir anlamda, ebeveynlerin çocukları için yaptığı yada yapmadığı seçimlerin çocuk üzerinde ömür boyu süreceği varsayılan etkilerinden sorulu görülmeleri, çocukları kötü bir durumla karşılaştığında kendini suçlaması paranoyak ebeveynliğin sosyolojik koşullarını oluşturmaktadır.

Yöntem

Araştırmanın evrenini Aydın il merkez ilçesi olan Efeler oluşturmaktadır. Araştırmanın yapılacağı mahalleler kotalı örnekleme tekniğiyle belirlenmiştir.

“Kotalı örnekleminde, belli kota veya kotalar belirlenir ve bu kotalara rastlantılı olmayan örnekler seçilir. Orantılı ve orantısız olmak üzere iki tür kota örnekleme vardır. Orantılı olmayan kota örnekleminde orantı kaygısı yoktur. Arzu edilen sayıda kota belirlenir ve örnekler alınır” (Erdoğan, 2003, s. 181). Araştırma da orantılı olmayan kota örnekleme uygulanmıştır. Bu bağlamda araştırmada veri tekrarı olduğu noktalarda diğer mahallelere geçiş yapılmıştır. Araştırmanın örnekleme seçilirken farklı sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri gösteren mahallelerin seçimine dikkat edilmiştir. Araştırmada önemli noktalardan biri örneklemin büyüklüğü ve güvenilirliğinin hesaplanmasıdır. Buna göre araştırmanın örnekleme büyüklüğü, ± 0.05 örnekleme hatası ile (d) $p=0.3$, $q=0.7$ sütununa göre belirlenmiştir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004, s. 50). Araştırmanın örnekleme büyüklüğü 341 kişiden oluşmaktadır. Girne mahallesi, Mimar Sinan mahallesi, Kurtuluş mahallesi, Zafer mahallesi, Hasanefendi Ramazan Paşa mahallesi, Kemer mahallesi olmak üzere 6 mahallede 50 ebeveynle görüşülmüş olup, Ortamahalle’ de 41 kişiyle görüşülmüştür, toplamda 7 mahalleye gidilerek bu mahallelerde ikamet eden 18 yaş ve üstü, çocuk sahibi olan ebeveynler ile yüzyüze görüşülerek 341 anket uygulanmıştır. Anket formu araştırmacı yazarlar tarafından hazırlanmıştır. Araştırmamızın veri toplama aşaması Eylül-Aralık 2019 ayında tamamlanmıştır. Araştırmada amaçlı örnekleme tekniği uygulanarak, 18 yaş ve üzeri, evli, çocuk sahibi 341 ebeveynle görüşülmüştür. Saha araştırması boyunca görüşülen bütün ebeveynler çalışma hakkında bilgilendirilmiş ve katılımcıların onayı alındıktan sonra görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nicel yönelimli bir karaktere sahip olması Aydın il merkezinin iç dinamiklerini de görebilmemizi mümkün kılmaktadır. Çalışmamızın verileri 2019 yılında yapılan saha çalışmasından toplanmış olduğundan etik kurul izin belgesi bulunmamaktadır.

Çalışmanın yanıtlamaya çalıştığı ana soruları şunlardır:

- 1- Risk toplumu ve belirsizlikler kuramı çerçevesinde tartışılmakta olan *paranoyak ebeveynlik* olgusunun Aydın-Efeler bağlamında herhangi bir karşılığı var mıdır?
- 2- Kuram çerçevesinde eğer *paranoyak ebeveynlik* olgusu gözlemleniyorsa bunun gündelik hayattaki tezahür biçimleri nelerdir?

Araştırmanın cevaplandırmaya çalıştığı alt sorular şunlardır:

- 1- Araştırma da ebeveynlerin ne ölçüde koruyucu oldukları, çocuk yetiştirme sürecinde kendilerini yeterli hissedip hissetmedikleri, yine bu süreçte çocuklarının hayattaki başarı ya da başarısızlıklarından kendilerini sorumlu görüp görmedikleri sorgulanmıştır. Ayrıca, bu bağlamda mevcut ebeveynlik kültürünün kabul görüp görmediği incelenmiştir.
- 2- Çocuk yetiştirmede ebeveynlerin ne sıklıkla uzman görüşüne başvurdukları araştırılmış olup, çocuk yetiştirme geleneksel yöntem mi yoksa uzman görüşlerine dayanarak bir yöntem mi geliştirdikleri sorgulanmıştır.
- 3- Araştırmanın önemli sorunsallarından olan güven olgusunun ebeveynlik kültürü üzerindeki etkisinin anlaşılabilmesi için bireyler arası güven ve genel güven düzeyleri de incelenmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Araştırmada ebeveynliğin dönüşümü, Furedi'nin (2001; 2008) 'paranoyak ebeveynlik' kavramsallaştırması bireylerin tutumlarına, pratiklerine ve davranış biçimlerine etkisi araştırılmıştır. Bu bağlamda risk, güvenlik, bireyselleşme gibi kavramlar temelinde gündelik hayatın dönüşümü, yaygın ebeveynlik, pratik ve değer sisteminin de ki değişimler saha verileri aracılığıyla Aydın ili özelindeki görünümü incelenmiştir. Tablolar da 'N' kişi sayısını '%' yüzdeyi ifade etmektedir.

Araştırma kapsamında anket uygulanan ve geçerli kabul edilen toplam 341 kişinin demografik bilgilerine Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1
Demografik Bilgiler

N = 341							
Cinsiyet	Eğitim durumu		Gelir düzeyi ¹		Meslek Dağılımı		
Kadın %45	Yüksek okul ve fakülte mezunu	%44	geliri yok	%9	İşçi	%12,6	
Erkek %55	Lise mezunu	%41	Askeri ücret ve altı	%13,8	Memur	%20,8	
Toplam 100	İlkokul mezunu	%6,5	2020-3021	%14,7	Çiftçi	%10,6	
	Ortaokul mezunu	%6	3022-4000	%22,6	Özel sektör çalışanı	%16	
	Toplam 100	100	4001-6000	%14,6	Profesyonel (doktor, mühendis vs).	%22,6	
			6001-8000	%7,3	Emekli	%4,1	
			8001 ve üzeri	%18	Çalışmıyor	%11,7	
			Toplam 100	Toplam 100	Toplam 100	Toplam 100	

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda katılımcıların %45'inin Kadın, %55'inin Erkek olduğu görülmektedir. Yine katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında %44'ünün Yüksek Okul ve Fakülte Mezunu olduğunu, %41'inin Lise mezunu olduğunu, %6'sının Ortaokul, %6,5'inin İlkokul mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların %9'unun geliri yok, %13,8'inin Askeri ücret ve altı, %14,7'sinin 2020-3021, %22,6'sının 3022-4000, %14'ünün 6001-6000, %7,3'ünün 6001-8000 ve %18'inin 8001 ve üzeri aralıklarında gelir düzeyi olduğu görülmektedir. Son olarak katılımcıların meslek dağılımlarına bakıldığında %12,6'sının İşçi, %20,8'inin Memur, %10,6'sının Çiftçi, %16'sının Özel sektör çalışanı, %22,6'sının Profesyonel (doktor, mühendis vs), %4,1'inin Emekli, %11,7'sinin Çalışmıyor olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun eğitim düzeyinin yüksek ve gelir düzeyinin de orta, orta-üst sınıflardan oluştuğunu söylemek mümkündür.

Ebeveynlik sürecinde bireylerin kendilerini anne-baba olarak 'yüklenen sorumluluklar' ve 'görevler doğrultusunda' yeterli görüp görmediklerinin anlaşılabilmesi için, ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken kendilerini yeterli bulup bulmadıkları sorgulanmıştır. Katılımcıların verdikleri cevap Tablo 2'de gösterilmiştir.

⁷ Gelir durumu 2018 yılı koşullarına göre hesaplanmaktadır. Asgari ücret net 2020.00 tl olarak hesaplanmıştır.

Tablo 2
Ebeveynlik Sürecinde Kendini Yeterli Bulma

	N	%
İdeal	142	41,6
İdare eder	124	36,4
İlerlemesi gerek	67	19,6
Yetersiz	6	1,8
Çok yetersiz	2	,6
Toplam	341	100,0

Paranoyak ebeveynliğin önemli varsayımlarından birini test etmek üzere sorulan '*Çocuk yetiştirmede kendinizi yeterli buluyor musunuz*' sorusuna katılımcıların (Tablo 2) verdikleri yanıtlara bakıldığında %56'sının idare eder ya da ilerlemesi gerek dediği görülmektedir. Uzmanların tarafından bir öğreti haline gelmiş olan, ebeveynlerin çocuk yetiştirmede yetersiz olduğu düşüncesinin ebeveynler tarafından içselleştirilmesi, ebeveynlerin kendilerine olan güvenin azalmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu durum çocuk yetiştirme sürecinin sancılı bir hal almasına neden olurken ebeveynleri kaygıya sürüklemekte ve paranoyayı tetikleyici bir rol oynamaktadır.

Furedi'ye göre geçmiş dönemlerde anne babaların uzmana başvurması yardım almak amaçlıydı ve bu durum ebeveynin kendisini yetersiz hissetmesine neden olmamaktaydı. Çünkü ebeveynlik, her zaman meşakkatli bir iş olsa da günümüzdeki gibi bir görev veya profesyonel meslek olarak görülmemektedir. Ancak geç-modern olarak adlandırılan günümüz koşullarında 'ebeveynlik kendisine' yüklenen sorumlulukları içermektedir. Bu noktada Furedi, anne babaların ebeveynlik görevine uygun olmadıklarını düşündüklerini ve ebeveynliği krizle ilişkilendirdiklerini belirtmektedir (2013, s. 58). Furedi'nin de belirttiği gibi günümüzde ebeveynliğin profesyonel bir mesleğe dönüşmesi bireylerde hata kabul etmeyen bir mükelliyetçilik algısının oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum da ebeveynlerin ne yaparlarsa yapsınlar kendilerini yeterli görmemelerine neden olurken aynı zamanda onları sonu gelmez bir arayışın içine hapsedmektedir. Sonuç olarak bu durum ebeveynlik pratiklerine, tutum ve davranışlarına doğrudan yansımaktadır.

Paranoyak ebeveynliğin önemli göstergelerinden birisi uzmanlık bilgisine olan bağımlılık olduğu araştırmanın literatür bölümünde belirtilmiştir. Bu bağlamda anne ve babaların çocuk yetiştirirken ki karar alma sürecinde, ebeveynlere çocuk yetiştirirken uzmanlara ne sıklıkla başvurdukları sorulmuştur. Katılımcıların yanıtları Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3
Çeşitli Uzmanlara Başvuru Sıklığı

	Her zaman	Sık Sık	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
	Yüzde %				
Eğitim (okul vs. ilişkin sorunlarda) konularda	26,4	28,4	29,3	7,3	8,5
Sağlık, gelişimle ilgili konularda	34,3	35,8	23,2	3,5	3,2
Psikolojik Sorunlar-konularda	17,3	22,6	36,7	14,4	9,1
Beslenme, güvenilir ve yeterli gıdayla ilgili konularda	17,0	19,4	36,7	12,0	15,0
Güvenlik (Çocuğunuz dışardayken ya da okuldayken başına kötü bir şey gelme ihtimalinde) ile ilgili konularda	24,6	18,8	34,3	11,4	10,9
Sosyal faaliyetlerle ilgili konularda	15,5	27,3	32,6	15,8	8,8
Kişisel gelişim konularında	18,5	25,8	35,8	12,9	7,0
Toplam	%100	%100	%100	%100	%100

Tablo 3’de ‘Çocuğunuzu yetiştirirken uzmanlara ne sıklıkla başvurursunuz?’ Sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlar doğrultusunda, eğitimde uzmanlara başvuranların oranı %55 her zaman-sık sık, %29’u bazen iken, sağlık problemlerine ilişkin %70’i her zaman- sık sık, %23,2 bazen, psikolojik sorunlara ilişkin %40 her zaman- sık sık, %36 bazen, beslenmeye ilişkin %36 her zaman sık sık, %36 bazen, çocuğun güvenliğine ilişkin %42 her zaman-sık sık, %34 bazen, sosyal faaliyetlere ilişkin %42 her zaman sık sık, %32 bazen, %33 çocuğun kişisel gelişimine ilişkin her zaman sık-sık, %35 bazen dediği görülmektedir.

Bu veriler literatürde yer verdiğimiz paranoyak ebeveynliğin temel göstergelerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. Uzmanlara bağımlılık hemen her alanda olduğu gibi çocuk bakımı ve yetiştirmede de bir zorunluluk halini almıştır. Furedi’nin belirttiği gibi uzmanlara göre normal ebeveynlik diye bir şey söz konusu değildir, ayrıca uzmanların tavsiyelerine uymayan ebeveynler hatalı ve eksik görülmektedirler. Bu durum da ebeveynlerin kendilerine olan güvenlerini sarsarak kendilerini yetersiz görmelerine neden olurken, ebeveynin otoritesini de zayıflatmaktadır (2013, s. 265-266). Benzer bir şekilde Bauman’a göre uzmanlık, bireyleri belirsizlik ve müphemlikten kurtarmayı amaçlasada aslında ebeveynlerin yaşam dünyalarını denetleyen bir araç haline gelmiştir (2014b, s. 306).

Ebeveynlerin çocuklarının yaşamlarından kendilerini sorumlu görme hali bireyler üzerinde baskı yaratmaya ve kaygıyı tetiklemeye neden olmaktadır. Bu nedenle araştırmanın önemli noktalarını içinde barındıran, ebeveynlik sürecinin anne ve babaların yaşamını doğrudan mı yoksa dolaylı bir şekilde mi etkilediği durumunu saptamak amacıyla, ebeveynlerin çocuklarının okul-iş hayatında ya da sosyal yaşamındaki başarısızlıklardan kendilerini ne derecede sorumlu görüp görmedikleri sorgulanmıştır. Katılımcıların yanıtları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4
Çocukların Yaşamına Dair Sorumluluk Algısı

Kesinlikle görüyorum	76	22,3
Görüyorum	165	48,4
Ne görüyor ne görmüyorum	26	7,6
Görmüyorum	66	19,4
Kesinlikle görmüyorum	8	2,3
Toplam	341	100,0

Araştırmanın sorularından 'Ebeveynler çocuklarının okul-iş hayatındaki ya da sosyal yaşamındaki başarısızlıklardan kendilerini sorumlu görmekte midir?'e katılımcıların verdikleri yanıtlar doğrultusunda %70'inin çocuklarının yaşamından kendilerini sorumlu gördüğü görülmektedir (Tablo 4). Çalışmanın literatür bölümünde tartışıldığı gibi, ebeveynlerin çocukların yaşamından kendilerini sorumlu görmeleri mükemmeliyetçi, hata kabul etmeyen bir ebeveynlik yaklaşımına neden olmaktadır. Ancak çocuk yetiştirme süreci göz önünde bulundurulduğunda anne-babaların çocukların yaşamlarının her alanına müdahil olmaları ve çocuklarının yaşamlarını düzenleyerek tamamen konforlu alan yaratmalarının mümkün olmadığı bilinmektedir. Bu yaygın ebeveynlik türü 90'lardan bu tarafa gelişen risk almama ve hiçbir şeyi çocuğun yaşamı da dahil olmak üzere şansa/gidişata bırakmama tutumunun bir yansıması olarak karşımıza çıkıyor. Bu durumda ebeveynlerin çocuk odaklı bir yaşam sürmelerine neden olurken, yüksek kaygıyı beraberinde getirerek paranoyayı tetiklemektedir.

Furedi de bu doğrultuda, çocukların gelişiminde ebeveynlerin önemli bir rolü olduğu düşüncesinin, çocuğun yaşamındaki kötü deneyimlerden ebeveynleri sorumlu tuttuğunu belirtmektedir. Ayrıca bu durumun sonucu olarak çocukların değerlendirilme tarzının paranoid anne-babalıkla yakından ilişkisi olduğuna vurgu yapmaktadır (2013, s. 83). Ebeveynin çocuğun yaşamından sorumlu görülmesinin, ebeveynler üzerinde bir baskı yarattığı yaratmadığını, yetersizlik hissi, kaygılı olma hali gibi süreçlere neden olup olmadığını anlamak için 'ebeveynlere yönelik beklentilerin artması çocuk yetiştirme sürecinizi nasıl etkiliyor' sorusunu katılımcılara yönelttik.

Günümüz de anne-babalık sürecinin ebeveynlerin yaşamını doğrudan hedef alan 'söylemler ve yaşam stilleri'ni ortaya çıkardığı söylenebilir. Sonuç olarak hedef gösterilen ebeveynlerin 'bu söylemler ve yaşam stilleri dayatmaları'na karşı, ebeveynlere yönelik artan beklentilerin bireyleri nasıl etkilediği sorulmuş olup, katılımcıların verdiği yanıtların sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5

Ebeveynlere Yönelik Toplumsal Bekletilerin, Bireyler Üzerindeki Etkisi

	N	%
Kendimi baskı altında hissediyorum	58	17,0
Çok etkilenmiyorum	103	30,2
Çocuk yetiştirirken yetersiz kalmaktan/Kaygılanıyorum	94	27,6
Bu beklentinin haklı olduğunu düşünüyorum, elimden geleni yapıyorum	73	21,4
Diğer	13	3,8
Toplam	341	100,0

Tablo 5'te 'Ebeveynlere yönelik toplumsal beklentilerin, artması sizin çocuk yetiştirme sürecinizi nasıl etkiliyor?' sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde %70'inin bu süreçten olumsuz etkilendiğini, süreci içselleştirdiklerini ve daha 'iyi ebeveyn' olmak için çaba sarf ettiklerini söylemek mümkündür. Araştırmamızın diğer verilerinde de görüldüğü gibi (Örn. Tablo 3) ebeveynlerin çocuklarının yaşamlarından kendilerini sorumlu görme hali, mevcut ebeveynlik kültürünü benimseyerek yetersiz kalma kaygısı, 'daha iyisi', 'daha fazlası' için girdikleri mücadele süreci, paranoyak ebeveynliğin inşa sürecini de ortaya koymaktadır. Ebeveynin kendine olan güvenin sarsılması, ebeveynliğin bireyin kendi yaşam deneyimle öğrenebileceği bir (gerektiğinde deneme yanılma yöntemini de kullanarak) süreç değil, sadece uzmanlar tarafından öğretilebilecek bir profesyonel meslek haline dönüşmesi, yetersizlik duygusunu yarattığı gibi ebeveynler üzerinde toplumsal baskının da artmasına yol açmaktadır.

Bu bağlamda bireyin kendine güvenin yok olmasını Delibaş şu şekilde açıklamaktadır: "Kendine güvenin yok olması, kişinin kendi yeteneklerine ve başka insanların niyetlerine olan güvenin yitirilmesi, beceriksizliğin, endişenin, ihtiyatlılığın artması, hata arama ve bulma, günah keçisi yaratma ve saldırganlık eğilimi. Bu tür bütün eğilimler *ezici varoluşsal güvensizliğin işaretleridir*" (2017, s. 67).

Son yıllarda ebeveynliğin değişmekte olduğu hatta değişmek zorunda olduğu gibi bir toplumsal mutabakat ortaya çıkmıştır. Literatür kısmında yer verdiğimiz gibi geleneksel ebeveynliğe ilişkin önemli sorgulamaların günümüzde arttığı ve geleneksel yöntemlerin geçersiz görüldüğü, profesyonel bir meslek olarak görülen bir ebeveynlik modelinin karşımıza çıktığı saha verilerimizde de görülmektedir.

Araştırmanın diğer bir önemli noktası da ebeveynlerin, çocuklarını nasıl yetiştireceklerine dair pratiklerdir. Bu nedenle de bireylere çocuklarını kendilerinden farklı bir şekilde mi yoksa benzer bir şekilde mi yetiştirmek istedikleri sorulmuştur. Sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6
Çocuk Yetiştirme Biçimlerine İlişkin Tutumları

	N	%
Çok farklı olmalı	27	7,9
Farklı olmalı	160	46,9
Biraz benzemeli	129	37,8
Bire bir aynı olmalı	16	4,7
Fark etmez	9	2,6
Toplam	341	100,0

Tablo 6'da çocuk yetiştirme biçimlerine ilişkin tutumları sorguladığımız 'Çocuğunuzu kendi yetiştirilme biçiminizden farklı yetiştirmek istiyor musunuz?' sorusuna verilen yanıtlar göstermektedir ki ebeveynlerin %54'ü çocuklarını farklı şekilde yetiştirmek istemektedir. Geçmiş dönemdeki bilgi sisteminin demode yanlış veya eksik olduğu düşüncesinin ebeveynler tarafından kabul edilmesi, ebeveynleri farklı çocuk yetiştirme biçimlerine yönlendirmektedir. Özellikle uzmanlar tarafından anne-babalığın, geleneksel olarak öğrenilen bir süreç değil, profesyonel meslek olduğu fikrinin aşılması, eski bilinen bütün süreçlere eleştirel hatta yıkıcı bir şekilde yaklaşılmasına neden olmaktadır. Yukarıda ki tabloda görüldüğü gibi çocuğunu kendisiyle aynı şekilde yetiştirmek isteyen ebeveynlerin sayısının sadece %7 gibi düşük bir oranda kalması, mevcut ebeveynlik kültürünün ebeveynler üzerinde yarattığı etkiyi açıkça ortaya koymaktadır.

Çalışma da ebeveynliğin dönüşümünün sosyo-kültürel temellerini ortaya çıkarmak amacıyla sorulan sorulara verilen yanıtlar doğrultusunda, mevcut ebeveynlik kültürünün bireyler üzerinde bıraktığı etkinin boyutu gözler önüne serilmektedir. Bu minvalde de risk algısının çocuk yetiştirilmede de giderek merkezi bir yere oturması sebebiyle araştırmamızda risk denilince aklınıza ne gelir sorusunu yönelttik.

Günümüzde değişen risk algısıyla birlikte katılımcıların riski nasıl algıladıklarını ve tanımladıklarını tespit edebilmek için, risk denilince akıllarına ne geldiği sorulmuştur. Verilen yanıtların sonuçları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7
Risk Denince Akla Ne Gelir

	N	%
Çocuklar	71	20,8
Tehlike	82	24,0
Hayat-şans	45	13,2
Güvenlik	143	42,0
Toplam	341	100

Tablo 7’de katılımcıların ‘*Risk denilince aklınıza ne gelir?*’ Sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde, %66’sının risk denilince tehlike ve güvenlik cevabını verdikleri görülmektedir. Risk kelimesi kavram olarak bir şeyin olumlu ve olumsuz olma ihtimalini eşit koşulda içinde barındıran bir kelimedir. Ancak 1990 sonrası refleksif modern dönem de giderek bu anlamından uzaklaşmış ve tehlikeyle eş değer görülmeye başlanmıştır. Dolayısıyla katılımcıların %42’sinin güvenlik %24’ünün ise risk kelimesini tehlike olarak kodlaması bu değişen anlamı yansıtmaktadır. Yine katılımcıların önemli kısmının güvenlik cevabını vermiş olması da aslında literatürde tartıştığımız üzere bu döneme damgasını vuran güvenlik arayışı hatta Furedi’nin deyişiyle güvenliğin yüceltilmesini yansıtmaktadır (2001). Giddens’in (1991) belirttiği gibi ‘Sanayi toplumunun temel taleplerinden olan açım talebini, bugün korkuyorum’ almıştır.

Buna ek olarak ebeveynlerin %20’sinin risk kavramını doğrudan çocuklarla ilişkilendirmesi ebeveynlerin gündelik hayatlarında riskin merkezi rolünü gösterdiği gibi, çocuklara yönelik korku ve kaygıların ne denli yüksek olduğunu da göstermektedir. Ebeveynlerde ki yaygın güvensizlik çocuk yetiştirme pratiklerine etki etmekte, ebeveynlerin dış dünyayla çocuklar arasında kalın duvarlar örmesine neden olmaktadır.

Bu yaygın güvensizlik genel bir kültürel bir forma dönüştüğünden toplumsal ilişkilerin hemen her alanına sirayet etmektedir. Nitekim bireyler arası yaygın güvensizlik durumu da bunun tezahürlerinden birisidir. Delibaş’ın (2017) ‘*Risk Toplumu*’ kitabında ki saha verilerinde gösterdiği gibi bireyler arası güvenlik düzeyinin %86 olumsuz yönde olması, Türkiye’nin Dünya ülkeleri içerisinde de en alt sıralarda yer almasına neden olmaktadır. Güven düzeyinin bu denli düşük olması kaçınılmaz olarak ebeveynin dünya görüşünü ve ebeveynlik pratiklerini şekillendirmektedir. Neye güveneceğini bilemeyen ve güvenlik temelli bir yaşam sürdürmeye çalışan birey kendini kaos ortamında hissetmekte ve derin bir kaygıya sürüklenmektedir. Tanımadığımız birine, komşumuza hatta arkadaşımıza bile güvenemediğimiz bir dünya da birey kendi güvenliğini sağlayamayacağı düşüncesine kaçınılmaz olarak kapılabilmektedir.

Bireyler arası güven, bireylerin dünya görüşlerini ve diğer bireylerle kurdukları ilişkiyi anlayabilmek için oldukça önemlidir. Bu bağlamda ebeveynlerin diğer bireylere güven düzeyleri sorgulanmış olup, sonuçları Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8

Bireyler Arası Genel Güven Düzeyi

	N	%
İnsanlar her zaman güvenilirdir	0	0,0
İnsanlar genellikle güvenilirdir	30	8,8
Kararsızım	23	6,7
İnsanlar genellikle güvenilir değildir	88	25,8
İnsanlar hiç güvenilir değildir	200	58,7
Toplam	341	100,0

Tablo 8’de ‘*Diğer insanlara hangi ölçüde güveniyorsunuz?*’ sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar incelendiğinde %85’inin diğer insanlara karşı güvensiz olduğu görülmektedir.

Modern toplumdaki, günümüz toplumuna geçiş sürecinde mevcut otoritelerin zayıflaması, kırılması, hatta parçalanması durumuyla karşı karşıya kalınmıştır. Mevcut otoritelerin önemini yitirmesi, yerine henüz konulacak başka bir otorite bulunamayışı ayrıca kültürel otoritenin parçalanmış olması hem birey-birey hem de birey-kamu arasında güvensizliği doğurmaktadır. Aynı zamanda birey kendisini güvende olmadığını düşünürken, çocuğunu nasıl güvende tutabilir? Bu soru paranoyak ebeveynliğin de temel sebeplerinden birisi olarak karşımıza çıkıyor. Çünkü cevapsız kalmaya mahkum bu ve benzeri soruların günümüz koşullarında bir cevabının bulunması imkansızca yakın bir arayış olarak karşımıza çıkmaktadır. Kesin bir cevap olmadığında her türlü senaryonun mümkün olabilmesi ihtimalini göz önünde bulunduran ve her ihtimali hesaplamaya çalışan ebeveyn, sonu gelmez bir risk algısı ve güvenlik arayışının içerisinde girmiş bulunmaktadır. Bireyler arasındaki güvensizlik kamusal alanın diğer boyutlarına (kurumlara, sistemlere, uzmanlara vs) kolayca yansıtılabilmektedir. Bu hususta araştırmamızda önemli bir yer verdiğimiz güven ilişkilerinden, kamusal alana güven düzeyi sorgulanmıştır.

Kamusal Alan, Güven ve Güvensizlik

Ebeveynlerin kamusal alana ilişkin güven düzeyi, çocuk yetiştirme sürecini de etkilemektedir. Bu doğrultuda katılımcılara kamusal alanı güvenli bulup bulmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri yanıtların sonuçları Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9
Kamusal Alana İlişkin Güven Düzeyi

	N	%
Çok güvenli buluyorum	3	0,9
Güvenli buluyorum	40	11,7
Kararsızım	45	13,2
Güvenli bulmuyorum	153	44,9
Hiç güvenli bulmuyorum	100	29,3
Toplam	341	100,0

Tablo 9’da ‘*Cadde, sokak, park vs. gibi herkese açık alanları güvenli buluyor musunuz?*’ Sorusuna katılımcıların verdiği yanıtlar doğrultusunda % 75’i güvenli bulmadığını belirtirken, güvenli alanların oranı sadece %12 de kalıyor olması, ebeveynlerin kamusal alana güven düzeyinin düşüklüğünü gözler önüne sermektedir. Korku ve kaygı çağı olarak tanımlayabileceğimiz bu koşullarda ebeveynlerin kamusal alanı güvensiz görmeleri doğrudan ve dolaylı olarak onların çocuk yetiştirmede ki tutum, davranış ve pratiklerini şekillendirmektedir. Furedi bu noktada, “görüşüğüm hemen hemen bütün ebeveynler, çocuk yetiştirmeyi savaşa hazırlanmak olarak görme eğilimindedir. Dahası o, ebeveynlerin içinde bulunduğumuz dünyayı, çocukları incitmeye adanmış tehlikeli yabancıların yaşadığı düşmana ait bölge gibi görüyorlar” (2013, s. 59) demektedir.

Güvenlik temelli ya da güvenliği en öncelikli değer olarak gören bir toplum anlayışı, bireylerin gündelik yaşamlarında da güven öncelikli hareket etmelerine bu nedenle de kamusal alan içinde de ihtiyatlı davranmalarına neden olmaktadır. Güven temelli bir yaşam, sadece bilişsel ve bireysel bir süreç değil aynı zamanda makro boyutta yansıma bulmaktadır. Bu durum ebeveyninin sadece çocukla ilişkisini değil aynı zamanda çocuğun dış dünyayla kurduğu ilişkiyi de yeniden şekillendirmektedir.

Ebeveynlerin çocukların güvenliğine ilişkin algı düzeyinin, bireylerin çocuk yetiştirme sürecinde; çocukların diğer çocuklar ve yetişkinlerle kurdukları ilişkileri ve gündelik sosyalleşme sürecini, doğrudan etkilediğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda katılımcılara, çocuklarının güvende olup olmadığına dair düşünceleri sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri yanıtların sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10
Çocukların Güvenliğine İlişkin Algılar

	N	%
Kesinlikle güvenli değil	85	24,9
Güvenli değil	131	38,4
Kararsızım	57	16,7
Güvenli	62	18,2
Kesinlikle güvenli	6	1,8
Toplam	341	100,0

Tablo 10'da 'Çocuğunuzun ya da çocuklarımızın genel olarak güvende olduğunu düşünüyor musunuz? Sorusuna katılımcıların %20'si çocuklarının güvende olduğunu belirtirken, bunun üç katı oranında (%63) çocuklarının güvende olmadığını belirtmektedirler. Güven ilişkilerindeki erozyon nedeniyle, bireylerin yaşamlarını güvenlik üzerinden değerlendirdiklerini söylemek mümkündür. Bireylerin kendi yaşamlarını güvenlik üzerinden kurgulamaları yani her an bir tehlikeyle karşılaşma ihtimali üzerinden kendi gündelik yaşam pratiklerini düzenlemeleri, çocuklarının yaşamlarını da aynı doğrultuda düzenlemelerine ve güvenlik arttırmaya yönelik eylemlere neden olmaktadır.

Ebeveynin dünyaya güvenlik penceresinden bakması, onun ebeveynlik modelini de kaçınılmaz olarak şekillendirmektedir. Ülkemizde giderek yaygın bir ebeveynlik modeli olarak ortaya çıkan paranoyak ebeveynlik böylesi bir toplumsal, kültürel gelişimin ürünüdür. Bunun gibi toplumda yaygınlaşan çocuklara ilişkin, risk algısı ya da risk bilinci, ebeveynlere çocuk yetiştirmede hiç azımsanmayacak sorumluluklar yüklemektedir. Gün geçtikçe ebeveynlerden beklenen, onların mutlak surette yapmak zorunda olduğu, sorumluluk bilinci olarak karşımıza çocuğu güvende tutmak çıkmaktadır. Güvenlik yaşamın temel ilkelerinden biridir. Burda önemli bir sorun olarak ebeveynlerin çocuklarını neye karşı güvende tutacaklarıdır. Çalışmanın temel noktalarından olan hemen her şeyin risk ve tehlike olarak algılanması durumu karşısında, ebeveynlere

çocuklarını her şeye karşı güvende tutmaları gerektiği sorumluluğu yükleniyor. Peki çocukları her şeyden korumak ya da onları her zaman güvende tutmak mümkün müdür? Her şeye karşı dikkatli olma hali, ebeveynleri sürekli tetikte olmayı gerektirirken, sonu gelmeyen bir süreç içine sürükleyebilmektedir. Bu durum da paranoyaklığa neden olabilmektedir. Bu ve benzeri tutum ve davranışları her ne kadar ‘aşırı ebeveynlik’ ve ‘helikopter ebeveynlik’lerde ilişkili görülse de aslında paranoyak ebeveynliğin diğer bir görüngüsü olarak değerlendirilebilir. Bu dönüşüm kaçınılmaz olarak ebeveynin çocuk ve dış dünya ilişkisini güven ve güvenlik penceresinden yeniden şekillendirmesine yol açmıştır.

Çocuk ve Yabancı İlişisine Yönelik Algı

Ebeveynlerin çocuklarının güvenliğine ilişkin algı düzeyine bağlı olarak, çocukların dış dünyayla ve diğer bireylerle kurdukları ilişkilere yönelik algıyı saptamak amacıyla, ebeveynlerin, çocuğunun yabancı biriyle konuşmasına ve yabancı birinin çocuğuna dokunarak sevmesine vericeği tepkiler sorgulanmıştır. Sonuçları Tablo 11 ve Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 11

Çocuğun Yabancı Biriyle Konuşması

	N	%
İzin veririm/hoşuma gider	15	4,4
İzin vermem	70	20,5
Hoşuma gitmediğini belli eder kızarım	45	13,2
Tepki göstermem	11	3,2
Fikrim yok	5	1,5
O an tepkimi belli etmem fakat yalnız kaldığımızda çocuğumu uyarırım	172	50,4
Çocuğum 0-3 yaş aralığında	18	5,3
Diğer	5	1,5
Toplam	341	100,0

Tablo 11’de ‘Çocuğunuz sokakta tanımadığı biriyle konuşursa tepkiniz ne olur?’ Sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde ebeveynlerin %20’sinin ‘izin vermem’, %13’ünün ‘hoşuma gitmez’, %50’sinin ise ‘çocuğumu uyarırım’ gibi yanıtlar verdiği görülüyor. Bu yabancıyla ilişkiyi olumsuzlayan yanıtların toplamı % 84 gibi ezici bir çoğunluğa ulaşırken, ‘izin veririm’ ya da ‘hoşuma gider’ diyenler sadece %4’te kalmaktadır.

Güvenlik temelli yaşam, bireyleri ihtiyatlı davranmaya itmekte ve gündelik yaşamlarını sürdürürken tetikte olma haline neden olmaktadır. Bu tetikte olma hali herhangi olumsuz bir ‘durum’a karşı olabileceği gibi ayrıca herhangi bir ‘kişi’ ye karşı da olabilir. Böyle bir durum da ebeveynleri ‘tehlike her zaman vardır ve tehlikeye karşı dikkatli olunmalıdır’ düşüncesine yönlendirmektedir.

Bireyler arası güvenin zayıflaması, bireyler arası kamusal alana karşı duyulan güvensizlik, bireyi ve yakını dışındaki herkesi ‘öteki’ olarak damgalamasına neden olmaktadır. Bauman’ın da dediği gibi: ‘ötekine duyulan korku’ bir kentde güvenlik mekanizmalarını kurup tesiseden ana etkidir. Öteki korkusunun yaygınlığının altını çizen Bauman ve Lyon’a göre, ‘öteki’ komşumuz, yanımızdan geçen biri, aylak veya bizi takip eden biridir;

sonuçta her yabancı Öteki'dir' (2016, s. 118). Yabancı ve 'öteki'ye duyulan tedirginlik ve korku sözkonusu olan çocuklar olduğunda sıklıkla paranoyaya dönüşebilmektedir. Ayrıca, kamusal alana dair korku ve güvensizlik gündelik hayatta kendisini çok çeşitli şekillerde ortaya koyabiliyor. Hatta bu korkuların artışıyla birlikte bireyler kamusal alandan çekilme, içe kapanma, aile içerisinde yeni kaleler inşa etmeye kadar gidebilmektedir. Ötekiyle ilişkimiz dolayısıyla sınırlandırılmış ve temazsızlaştırılmıştır. Yani ötekiyle temastan kaçınma yeni bir norm haline gelmiş gibidir. Sonuç olarak ebeveynler mahallesinde ya da dışarda tanımadığı herkesi 'öteki' yani 'yabancı' olarak kodlayarak 'çocuk ve yabancı' ilişkisi bu doğrultuda sınırlandırmaktadır.

Tablo 12

Yabancı Birinin Çocuğu Dokunarak Sevmesi

	N	%
İzin veririm/hoşuma gider	16	4,7
İzin vermem	180	52,8
Hoşuma gitmediğini belli eder kızırım	54	15,8
Tepki göstermem	18	5,3
Fikrim yok	4	1,2
O an tepkimi belli etmem fakat yalnız kaldığımızda çocuğumu uyarırım	42	12,3
Çocuğum 0-3 yaş aralığında	18	5,3
Diğer	9	2,6
Toplam	341	100,0

Tablo 12'de çocuğun sokakta 'ötekiyle' olan etkileşimine ebeveynlerin bakışını sorguladığımız 'Sokakta yürürken tanımadığımız birinin çocuğunuzu dokunarak sevmesine izin verir misiniz?' sorusuna verilen cevaplarda %52'sinin 'izin vermem', %15'nin 'hoşuma gitmez', %12'sinin 'çocuğumu uyarırım' dediği görülmektedir. Toplamda katılımcıların %80'i çocuklarına tanımadıkları birinin dokunarak sevmesine yönelik verdiği tepkilerin, ezici çoğunlukla olumsuz yönde olduğu görülmektedir. 'Öteki'nin yani 'yabancı'nın kim olduğunun, ne yapabileceğinin asla tam olarak bilinemez oluşu, sonsuz ihtimali de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle de yabancılar istenmeyen, mevcut olana, yani bilinene karşı bir tehdit olarak algılanmaktadır.

Yabancı ya da 'öteki' çoğunlukla ne oldukları hususunda kesin bir kaniya varamadığımız, ne o ne şu olarak tanımlayamadığımız anlamına gelir (Bauman, 2014) Yabancı "...Dışarıyı içeriye getirir ve düzenin rahatını kaosun kuşkusu ile zehirler. İşte yabancıların yaptığı şey tam da budur" (Bauman, 2014, s. 84-85).

Oysa hem geleneksel hem de modern toplumlarda çocukların kamusal alanda sosyalleşme süreci içinde kurduğu ilişki ve etkileşim, onları hem fiziksel hem de ruhsal olarak gerçek dünyaya, yani yetişkinliğe hazırlayan çok önemli bir sosyalleşme aracı ve deneyimi olarak görülmekteydi. Günümüz toplumunda sokağın, parkın, oyun alanlarının bile çok sıklıkla risk, tehlike, korku ve kaygı mekanları olarak tanımlanması söz konusudur. Bilhassa yakın çevresi dışında, çocuğun diğerleriyle temasının bir tabu seviyesinde sınırlandırılmış olması paranoyak ebeveynliğin bir yansıması olarak, saha verilerinin de gösterdiği gibi çok yaygın bir şekilde görülmektedir. Daha da sorunlu olan durumun bu davranış biçiminin geniş bir toplumsal mutabakat ve kabul görmekte oluşudur.

Sonuç

Çalışmada risk, bireyselleşme, refleksif modernleşme, ebeveynliğin dönüşümü, ebeveynlik tipleri ve paranoyak ebeveynlik ele alınmıştır. Aydın ili Efeler ilçesinde yaşayan ebeveynlerle gerçekleştirilen saha çalışmasıyla 'paranoyak ebeveynlik'in görünüşleri, tezahür biçimleri, pratikleri ve tutumları araştırılmıştır. Araştırmada Frank Furedi'nin paranoyak ebeveynlik kavramsallaştırması çerçevesinde incelenen ebeveynlerin, çocuk yetiştirirken paranoyak ebeveynliğin parametrelerine benzer özellikler gösterip göstermedikleri incelenmiştir.

Frank Furedi'nin paranoyak ebeveynlik kavramsallaştırması çerçevesinde ve sosyo-kültürel değişimler bağlamında araştırmamızın saha verilerinden elde edilen bulgulara göre, ebeveynlere yüklenen sorumluluklara yönelik algı, ebeveynlerin kendilerini yeterli görüp görmemesi durumu, gibi noktalar refleksif dönemin özelliklerine işaret etmektedir.

Refleksif modern dönemin genel özelliklerinden olan aşırı şüphecilik ve geçmiş deneyimlerimizin bugünkü problemleri çözmedeki geçersiz görülmesi, mevcut ya da geleneksel bilgi birikimi ve deneyimlerin yetersiz kaldığı inancını ortaya çıkarmakta ve pratikler bağlamında girilen arayışları yetersiz kılmaktadır. Uzmanlığın yükselişi ve alternatif çözümlerin, yol ve yöntemlerin çeşitlenmesi, ebeveynlerin kuşkusuz bir biçimde yetersiz hissetmelerine sebep olmaktadır. Bu durum ebeveynlerin kendilerini çocuk yetiştirme sürecinde yetersiz hissetmelerine ve paranoya varacak kadar kaygı seviyelerinde artışa neden olmaktadır.

Paranoyak ebeveynlik olarak tanımlanan anne babalık tipolojisinin en belirgin karakteristik özelliklerinden başka birisi de bu yeni dönemde anne babaların çocuğun anne karnına düşüşünden başlayarak, hayatının sonuna kadar çocuğun mutluluğu, güvenliği ve iyi bir hayat sürmesinden sorumlu olduğu inancıdır. Saha verilerimiz bu konu da ebeveynlerin önemli bir kısmının kendilerini çocuk yetiştirme sürecinin neredeyse tamamından sorumlu gördüğü yönündedir. Oysaki modern çocuk yetiştirmenin en temel ilkesi, çocuğun olabildiğince en kısa zamanda bağımsızlığını kazanmasıydı. Günümüz koşullarında ise ebeveynin çocuğun tüm yaşamından sorumlu olması gerektiği düşüncesi, sonu olmayan sorumlulukları ebeveynlerin omuzlarına yüklemektedir. Araştırmanın verileri de ebeveynlerin kendilerini baskı altında hissettiklerini ve kaygı seviyelerinin fazla olduğunu göstermektedir.

Araştırmada üzerine odaklanılan diğer bir tema ise ebeveynlerin çocuklarını kendi yetişme biçiminde farklı yetiştirmeyi isteyip istemediği ve uzmanlık bilgisine ne sıklıkla başvurup başvurmadığı idi. Bulgular gösteriyor ki ebeveynler çoğunlukla, çocuklarının kendi yetiştirilme biçiminden farklı yetiştirmek istemektedirler. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme de yetersiz oldukları düşüncesi (Furedi (2013, McDermott, 2020), geçmiş deneyimlerin bugün artık geçersiz olduğu (Giddens, 2014), yetersiz, hatta yalnız görülmesi ebeveynlerin geçmişteki değerlere, otorite anlayışlarına, disiplin yöntemlerine olan inancını kaybetmelerine neden olmuştur. McDermott'un (2020) da altını çizdiği gibi 1970'lerde gelişen yeni ebeveynlik anlayışına göre geleneksel olan çocuk yetiştirme ve bakımı pratikleri değerini kaybetmiş, yeni dönemde uygulanamaz görülmesinden dolayı ebeveynlik kültürünü şekillendirmekte ve ebeveynlerin mevcut toplumsal koşullara ayak uydurabilme adına geleneksel olan her şeyi geçersiz görmesine, uzman bilgisine dayalı (Fuedi, 2013;

Hodgkinson, 2010) bir çocuk yetiştirme sürecine başvurmalarına neden olmaktadır. Araştırmanın bulgularında ebeveynlerin çocuklarını kendilerinden farklı yetiştirmek istediklerine dair çoğunluğu oluşturan yanıtlar da sorgulamamızı doğrular niteliktedir.

Araştırmada dikkate değer diğer bir bulgu da ebeveynlerin risk algısı ve çocuk yabancı ilişkisidir. Çalışmanın kuramsal temelinde yer alan 'Risk Toplumu' bağlamında ebeveynlerin risk algıları ve çocuklarının dış dünyayla kurdukları ilişkide riskleri hangi bağlam üzerinden tanımladıkları ele alınmıştır. Beck'e (1992) göre kontrolsüz modernleşmenin bir sonucu olarak endüstriyel üretim sürecinde çok çeşitli riskler ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler bir yandan geleneksel modern toplumun geleneklerini ve yapılarını çözerken, diğer yandan toplumsal rol ve statüleride dönüştürmüştür: Toplumsal cinsiyet rolleri, ailenin kompozisyonu ve işlevi, kadın-erkek ilişkilerindeki dönüşüm gibi gelişmeler gelenekten arınırken ebeveynlik tanımı ve beklentileri de değişmiştir. Belirsizleşme, ve bu alt üst oluşu Bauman'ın (2017) deyiimiyle Akışkan Modern toplumda katı olan her şey buharlaşmakta, ancak bunların yerine tam olarak neyin geleceği bilinmemektedir. Bu koşullarda, ebeveynlerin çocuklarına ilişkin yaygın risk korkusu yaşamalarına sebep olabilmektedir. Araştırmanın bulgularında riske dair algının olumsuz yönde olması ve özellikle riskin, güven üzerinden değerlendirilmesi, hatta risklerin direkt çocuklarla ilişkilendirilmesi ebeveynlerin kaygı seviyelerini gözler önüne sermektedir.

Araştırmanın diğer teması toplumsal güvendir. Saha çalışmamız da kamusal alana güven, çocuğun güvenliği, bireyler arası güven düzeyi ele alınmıştır. Risk toplumu ve belirsizlikler çağı olarak adlandırdığımız bu dönemin en önemli özelliklerinden birisi korku, kaygı ve güven erozyonu olarak tanımlanabilir (Delibaş, 2017). Güvenliğin yüceldiği (Furedi, 2014) bu koşullarda ebeveynler arasında, bireyler arası güven, kamusal alana güven ve çocuğun kamusal alandaki güvenliği hususlarında katılımcıların güvensiz bir tutum takındıkları görülmektedir. Ayrıca bu güvensizlik durumunun toplumun her alanına sirayet etmiş olması, ebeveynlerin çocuk-yabancı ilişkisinde de son derece güvensiz davranmalarına neden olmaktadır. Güvensizlik duygusu kaçınılmaz olarak kontrol ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Yine bu durum 'güvenlik diye yola çıkanların eve güvensizlikle döneceği' (Bauman, 2014) anlayışından hareketle ne kadar çok kontrol ve güvenlik odaklı olursa bir o kadar da tehlike altında olduğunu düşünmesine sebep olmaktadır. Saha araştırmasından elde edilen veriler de, bireyler arasında ki ilişkinin ve çocuk yabancı ilişkisinin, katılımcılar tarafından güvensizlik bağlamında değerlendirildiğini göstermektedir. Araştırmanın literatüründe değinilen refleksif modern toplum özü itibariyle kendi kendisini ve hemen her şeyi sorgulayan ve sorunsallaştıran bir yapıya sahiptir. Aşırı şüpheli hiper-eleştirel bir toplumsal tutum birey-birey, birey-toplum, birey-doğa arasındaki bütün etkileşimleri ve ilişkileri de sorgular hale getirmiştir. Refleksif modern toplumdaki bireyselleşme bir taraftan geleneksel yapıları ve ilişkileri çözerken diğer yandan bireyin yalnızlaşmasına ve kendi geleceğini kendi başına inşa etmesi zorunluluğuna neden olmaktadır. Paranoyak ebeveynlik ailenin yapısı ve toplumsal ilişkilerde ki değişimin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin dünya risk toplumunun bir parçası olduğu gerçeğinden hareketle, Batı Avrupa'da 90'larda ortaya çıkan bu yeni ebeveynlik tipolojisinin ülkemizde de 2000'li yılların başından itibaren yaygın bir görünürlük kazandığı söylenebilir. Bulgular 'paranoyak ebeveynlik' olarak tanımlanan ebeveynlik tutum, pratik ve değerler siseminin örneklem grubumuz arasında karşılığının olduğuna işaret ediyor.

Sonuç olarak şunu söylemek yanlış olmayacaktır: saha verileri paranoyak ebeveynliği ortaya çıkaran toplumsal koşulların bireylerin tutumlarını, davranışlarını, dünyaya bakışlarını büyük ölçüde şekillendirmektedir. Bulguların gösterdiği gibi bireylerin; sanat, kültür, siyaset, tüketim kalıpları gibi pek çok toplumsal bağlam tarafından 'empoze' edilen ebeveynlik kültürünü içselleştirerek gündelik yaşamlarında uygulamaktadırlar. Buna göre ebeveynlerin çoğunlukla paranoyak ebeveynlik çerçevesinde tanımlanabilecek pratiklerin ve normların geniş bir biçimde Aydın ilinde yansımalarının olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Bauman, Z. (2017). *Akışkan modernite*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Bauman, Z. ve Lyon D. (2016), *Akışkan gözetim*. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887–907.
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75(1), 43–88.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monograph*, 4 (1, Pt. 2), 1–103.
- Baumrind, D. (1971a). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology* 4 (1), 1-103.
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56–95.
- Baumrind, D. (2005). Patterns of parental authority and adolescent autonomy. *New Directions for Child and Adolescent Development*, (108), 61-9.
- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. London: Sage Publications.
- Beck, U., Giddens, A., Lash, S (1994). *Reflexive modernization: Politics, tradition and aesthetics in the modern social order*, California: Stanford University Press.
- Beck, U. (1999). *World risk society*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. (2014). *Risk toplumu*. İstanbul: İthaki Yayınevi

- Beck, U., Bonss, W. ve Lau, C. (2003). The theory of reflexive modernization: Problematic, hypotheses and research programme. *Theory, Culture & Society*, 20(2), 1–33. Erişim adresi <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0263276403020002001>
- Brussoni, M ve Olsen, L. L. (2012). The perils of overprotective parenting: Fathers' perspectives explored. *Child Care Health Dev.* Mar; 39(2), 237-45.
- Cline, F. W. ve Fay, J. (1990). *Parenting with love and logic: Teaching children responsibility*. Colorado Springs, CO: Piñon Press.
- Delibaş, K. (2017). *Risk toplumu: Belirsizlikler ve söylentiler sosyolojisi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Douglas, M. (1994). *Risk and blame: Essays in cultural theory*. London: Routledge.
- Estlein, R. (2016). "Parenting styles" (içinde), *The wiley blackwell encyclopedia of Family studies*, (First Edition). (Ed. by Constance L. Shehan), New Jersey: John Wiley & Sons, Inc. doi: 10.1002/9781119085621.wbefs030
- Furedi, F. (2001). *Paranoid parenting: Abandon your anxieties and be a good parent*. London: Allen Lane/Penguin.
- Furedi, F. (2008). *Paranoid parenting: Why ignoring the experts may be best for your child*. London/New York: Continuum.
- Furedi, F. (2013). *Paranoyak anne-babalık*. İstanbul: İz Yayınevi.
- Furedi, F. (2014). *Korku kültürü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Cambridge: Polity.
- Giddens, A. (1995). *Sociology*, (2th Ed.) Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (2014). *Modernliğin sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Hodgkinson, T. (2010). *The idle parent: Why less means more when raising kids*. London: Penguin.
- Honoré, C. (2008). *Under pressure: Rescuing our children from the culture of hyper-parenting*. New York: Harper One.
- Lee, E., Bristow, J., Faircloth, C. ve Macvarish J. (2014). *Parenting culture studies*. New York: Palgrave Macmillan.

Levy, D. M. (1966). *Maternal overprotection*. New York: WW Norton & Company, Inc.

Macionis, J, J. (2012). *Sosyoloji*. Ankara: Nobel Yayınları.

Mainland, M Shaw, S. M. & Prier A. (2017). Parenting in an era of risk: responding to the obesity crisis. *Journal of Family Studies*, 23(1), 86-97. Erişim adresi: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13229400.2015.1090328>

McDermott, Nancy A. (2020), *The Problem with parenting: How raising children is changing across America*. California: ABC-CLIO, LLC.

Tulloch, J ve Lupton, D. (2003). *Risk and everyday life*. California: Sage Publications Ltd.

Van den Berge, L. (2013). “Parenting support and the role of society in parental self-understanding: Furedi’s paranoid parenting revisited”, *Journal of Philosophy of Education*, 47, 391-406. Erişim adresi : <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/14679752.1208>

Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *Spss uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Extended Abstract

Purpose

The main purpose of the study is to explore how parenthood is experienced in the context of risk society, uncertainty, and trust relationships especially the changing relationships between children and parents. Theoretical discussions such as risk society, trust, reflexive modernity, and individualization have been revived. Especially, the thesis of 'paranoid parenting' put forward by Furedi (2007) and its various manifestations in daily life in Turkish context have been examined. In addition, it is aimed to uncover the socio-cultural roots of changing parenting in general and paranoid parenting that gained widespread visibility in recent years in Turkey. And finally, to examine how these common attitudes are reflected in daily life practices and child-parent relationship.

Design and Methodology

Quantitative research strategy was chosen as the main research method. In this, the survey technique was chosen as the basic data collection tool. It allows individuals and groups to give written answers to questions on a topic or a pre-prepared form about themselves. Therefore, it was decided to apply the survey technique because it was seen as the most appropriate way to obtain information about ideas, beliefs, individual experiences, and suggestions. Efeler, which is the central district of Aydın, constitutes the universe of the research. The neighbourhoods where the research conducted were determined by the purposive sampling technique. While choosing the sample of the research, attention was paid to the selection of neighbourhoods with different socio-economic and demographic characteristics. A total of seven sub-districts were visited and questionnaires conducted with parents who are 18 years old or older and have at list one child. The data collection phase of our research was completed in September-December 2019. In the study, 341 parents were reached, and the quota survey technique was applied. All parents interviewed during the field research were informed about the study and interviews were conducted after obtaining the consent of the participants. The quantitative oriented character of the research makes it possible to see the internal dynamics of Aydın city centre. Since the data of our study was collected from the field study conducted in 2019, there is no ethics committee permission document.

Findings

It would not be wrong to say that parenting and, in connection with this, raising children are going through a radical change, and that this is even the reflection of a deep social crisis. As a new parenting style, the 'paranoid parenting' has emerged in the western Europe during the late 1990s. It has gained increasing visibility in Turkey since the mid-2000s as well. As can be expected, this development has turned parenting into a task that needs to be learned from the beginning, as well as paving the way for widespread fear, anxiety, and paranoiac parenting.

In line with the answers given to the questions of the research, it is possible to say that paranoid parenting has its counterpart in Aydın province. Paranoid parenting can be seen, among other things, as a criticism of parents directed at themselves. This situation causes parents to always be suspicious of their own competence, other people, social structures, and relations with their children.

Our findings show that recent developments such as responsibilities imposed on parents, excessive scepticisms, which are the general characteristics of the reflexive modern period, and the loss of importance of our past experiences in terms of current problems, lead parents to a constant conflict and paradox within themselves. Again, the rise of expertise and the diversification of alternative solutions, ways, and methods, and increasing social expectations seem to have led parents to see themselves as inadequate.

According to survey results, the structural conditions that prepare paranoid parenting largely shape the attitudes, behaviours, and worldviews of individuals. It is possible to say that by looking at the findings: individuals internalize and put into practice the parenting culture that is 'imposed' by many social contexts such as art, culture, politics, consumption patterns.

According to the general results of the research, it is seen that the structural conditions that prepare paranoid parenting are quite effective on the thinking styles of individuals. As our general observations show, it is possible to say that individuals adopt the socially 'imposed' parenting culture and even internalize it to a significant extent.

Finally, when field data interpret, the practices and norms of parents, which can be defined mostly within the framework of paranoid parenting, are widely reflected. No matter how parents try to adapt to the values, attitudes, and behaviours on which paranoid parenting is based, it seems that the state of seeing themselves as inadequate at many points will always continue. It is also not possible for paranoid parents to see themselves as competent in a fluid society where values and boundaries are unclear and conflicting parenting advice prevails.

Research Limitations

The research sample consists of individuals aged 18 and over residing in province of Aydın, in the Aegean region, does not cover the whole country, but represents individuals living in only one province. One of the limitations of the study, which can be considered important, is that our sample group was selected from the city centre of the province of Aydın. This fact limits the research. To overcome this limitation, we can understand in more detail whether parenting differs according to regions and social classes, as future studies will select samples to reflect regional and sociodemographic differences. This study was conducted with parents with children aged 0-25. Today, we know that the transition from adolescence to adulthood is prolonged both in Europe and Turkey. It is also a case that the age to leave home is getting longer. Which reflects another limitation.

Implications

Empirical evidence suggest that parenting culture, practices and expectations have been changing very rapidly. In the changing parenting culture and practice, strong assumptions that parenting cannot or should not be done according to socially accepted norms, rules and expectations do not have an effect that is limited to parents. Many professional groups can be both the cause, the driving factor, as well as the direct victim of this transformation. If we consider schools, teachers and school administrators may experience significant conflicts due to reasons such as the success of the child, the level of success, and the inability to clearly reveal what is expected. The treatment that some specialists have witnessed in the last fifteen or twenty years due to fear, anxiety and risk perception towards children has not yet been adequately understood. For example, until the

last five to ten years, specialization in the field of paediatrician was among the top priorities in medical specialty examinations, but nowadays it is getting harder to find an assistant doctor in this field. The main reason is mitigation cases.

In a society of risks and uncertainties, children and childhood are associated with risk, fear, and paranoia more than ever before in history. This situation not only causes the parents and therefore the society to consume their energy in vain, but also causes unhealthy results in their fields of expertise. If sociological research can reveal the new social conditions that cause children to grow up unhappy and insecure, make parents uneasy, and occupy many institutions and boards of the state, they will have fulfilled an important function. As it is clear from the results, if a society is so uncertain about its children, it will be difficult to develop a policy for the future.

Originality/Value

The study of family and marriage is one of the most important areas of sociology. As a result of transformations such as reflexive modernity, individualization, market and consumption-oriented economy, different attitudes and behaviors have emerged in the family. As a result of these transformations, parenting processes have also been deeply affected. The glorification of safety and its becoming the most important value of the society, the perception of risks as a reality rather than a possibility, the increasing individualization, the disappearance of traditional values and the fact that traditional authorities have been replaced by uncertainties inevitably cause changes in parenting culture, practices and perceptions. The fact that the Paranoid Parenting thesis put forward by Furedi (2001; 2008) has been tested for the first time (in Turkish context) in this study and it has been euphemistically demonstrated that parenthood is going through an important transformation, reveals the most authentic/innovative dimension of this study. In addition, this research aimed to make an important innovation and contribution to parenting and family research, both with its way of approaching the problem, its theoretical orientation, its theoretical and conceptual framework, and its research method. We believe that this aim has been achieved.

Araştırmacı Katkısı: Kayhan DELİBAŞ (%50), Şeyda KANKURDAN (%50).